

Mi hát az idő?

Szöveg: **Bencsik Gábor**

A szobám ablakából a budai hegyekre látni, fölöttük nehéz, sűrű felhők úsznak lassan északkelet felé. A tekintetemmel követem a mozgásukat. Nézem a múlt időt, ahogy a felhők mozgásában megmutatkozik.

Magunk mögött hagyunk hát megint egy esztendő, jó sűrűt, eseményekkel teltet. Igaz, az óesztendő és az új közé vont időhatár csak a mi számunkra választja el a múltat és a jövőt, a világ mit sem tud róla, a csillagok éppen úgy futnak égi pályájukon továbbra is, ahogy eddig tették, a tenger árapálya éppen úgy emelkedik és süllyed, és a földkéreg lemezei éppen úgy folytatják lassúságában is feltartóztathatatlan útjukat egymás felé vagy egymástól távolodva. A budai hegyek fölött úszó felhők sem tudnak arról, hogy már egy másik esztendőben teszik ezt, mint a néhány nappal ezelőtt erre járók.

Mégis kedves nekem ez az elhatárolás, segít elhelyezni magamat az elfutó időben, amely enélkül olyan félelmetes volna, mint valami végtelen, kopár síkság, ahol még egy fűcsozóban sem kapaszkodhat meg a tekintet. Az évfordulók belátható szakaszokra tagolják a múltat és a jövőt, megkönnyítik a várakozást és az emlékezést.

Az emberi elme talán legkedvesebb foglalatossága: emlékezni az elmúltra és elképzelni az eljövendőt. Kitágítani az időben a futó jelent.

Emlékszel?

Emlékszel, amikor gyerekek voltunk, amikor megismerkedtünk, amikor megszületett a kislányunk, amikor elindultunk, amikor megérkeztünk, amikor örültünk, amikor bánatosak voltunk – amikor éltük az életünknek azt a részét, ami már elmúlt?

Ez a kérdés a múltat varázsolja rövid időre újra jelené. Az idő múlása fölött szerez hatalmat az emlékező annak a megidézésével, ami már mögötte van. Örök játszámája ez mindnyájunknak: valahogy legyőzni a kérlelhetetlen időt.

Amiről azt sem könnyű megmondani, micsoda is valójában. Szent Ágoston hippói püspök zavarba ejtő paradoxont fogalmazott meg erről az 5. század elején. „Mi hát az idő? Ha senki sem kérdezi, tudom; de ha megkérdezik, és meg akarom magyarázni, nem tudom.” A bölcs egyházatyja még tovább is ment, amikor arra a következtetésre jutott, hogy az időt nem illeti meg a lét fogalma, hiszen a múlt már nincs,

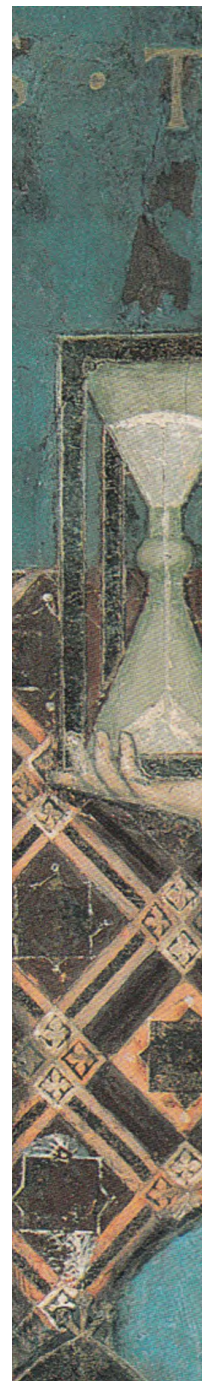
a jövő még nincs, és a jelen nem más, mint a még nincsből a már nincsbé fordulás határa. Az idő eszerint csupán az emberi elme gondolata volna, azé az emberi elméé, amely őrzi az elfutó jelen múltbéli benyomásait, tapasztalja a jelenéit, és várakozásait kivetíti a jövőre.

Kétségtelen: kevés olyan nehezen megválaszolható kérdés létezik, mint ami az idő mibenlétére vonatkozik. A történelem legnagyobb filozófusai, Newton, Kant, Leibniz, Heidegger, Bergson kereste és fogalmazta a választ. Legtöbbünk számára ezeknek a válaszoknak még a megértése is nehéz, de azt mindenki érzi, hogy itt valami fontos dologról van szó. Az idő, éppen a kérlelhetetlen múlásával, az életnek a legfontosabb dimenziója.

A lélek ezzel a kérlelhetetlenséggel szemben évezredek óta a jelenben élés illúzióját kínálja. Csakhogy a mi korunkban a jelen valósággal tolaodóvá vált. A jelen dolgai fontosnak, a legfontosabbnak tűnnek föl. Minden rohamosan változik, az emberi civilizáció, mint valami óriási számítógépen futó program, kéretlenül egyre frissíti magát, ami tegnap még jövő volt, mára múlttá lett, semmi nem ott van, ahol tegnap volt, és holnap megint máshol találjuk – ha találjuk. Ráadásul a modern hírközlés a mindenféle történeseknek, újdonságoknak valóságos áradatát zúdítja ránk, az ember alig győzi akár csak befogadni is. A jelen itt nyomakodik, dübörög, zakatol előttünk, el sem lehet bújni előle.

Soha még a történelemben nem volt ennyire gyorsan változó a világ. Egy emberöltő időtartamába a kezdetektől egészen a mi korunkig sokkal kevesebb változás fért bele, az emberek többsége évezredek át ugyanolyan körülmények között élte le az életét, amilyenekbe beleszületett. Az emberi lélek igazából erre van berendezkedve, ismétlődések között érzi otthonosan magát, mint a kisgyerek, aki minden este ugyanazt a mesét kéri, hogy ugyanolyan szurkoló izgalommal várja a végét.

Az ismétlődésbe rejtőző idő, ha ablak marad azért a változásra is, könnyű teher. Tudom, mi volt, tudom, mi következik. Ez a biztonságérzet pedig lehetőséget kínál az idővel való játékra is. Hiszen a fantáziát az idő nem korlátozza. Az elképzelt jövő leírása évszázadok óta kínál legalább szellemi szabadságot a saját időből, akár a szép, izgalmas, lelkesítő jövőt festi, akár

FOTÓ WIKIMÉDIA

Ambrogio Lorenzetti:
Mértékletesség (részlet A jó és
a rossz kormányzás allegóriái
című műből, 1340 körül)

*„Az idő, éppen
a kérlelhetetlen
múlásával, az életnek
a legfontosabb
dimenziója”*

a lehangolót. Tudjuk persze, hogy a híres utópiák nem csekély része nagyon is a megírásuk korának szól, a képzelt jövőből üzen a jelennek, a kortársaknak, az időtől görbült tükröt tartva eléjük. Mégis, ezredszerre is izgalmas, megunthatatlan játék a jövő felé megszökni a jelenből.

A múltba is vezet út, kétféle is. Az egyik a fantáziáé, elképzelni magunkat a már ismert vagy ismerni gondolt múltbeli világban. Ki ne próbálta volna a jelenből a múltba igézett tudásával megnyerni nekünk, magyaroknak a mohácsi csatát? Én próbáltam sokszor, és mindig meg is nyertük. De csak tanúnak lenni is, csak tudni a múltról, olvasni róla, az is milyen izgalmas kaland! Vagy sokadszor újra megnézni a nagy történelmi filmet, kortársra lenni Ben-Hurnak, Kleopátrának, a magyar szabadságharc hőseinek, évszázados, évezredek múltat élni át velük együtt – mi ez, ha nem utazás az időben?

Vezet a múltba másik út is, a kézzel fogható dolgokba rejtett idő birtokba vétele. Volt már a kezemben Szent István ezüstdénárjából nem is egy – micsoda érzés, micsoda szökés a jelenből a tenyeremen tartani ezer évet! Ki tudja, nem fordult-e meg magának a szent királynak a kezén is? De ha nem is, az ezer év akkor is ott foglaltatik benne, és milyen ezer év!

A múzeumok tele vannak a tárgyakká nemesedett idővel. Száz év, ezer év, tízezer év – vagy éppen sok millió év, a sok kiállított tárgy mind hordja magával a múltját a futó jelenben, és ha meg nem érinthetem is őket, a szememmel megtapasztalhatom.

Az odakint lassan úszó, nehéz, szürke felhőktől nem láthatom az égbolt végtelenjét, de tudom, hogy odakint, az űrben még az idő is egészen más alakot ölt. Hiszen ott téridő van, görbülő, felfoghatatlan tér- és időmértékekkel. Itt, a szobámban persze nem érzek belőle semmit, de egy-két éve már tudom, hogy felfoghatatlanul távoli csillagrobbanások következményeképpen gravitációs hullámok futnak át rajtam, amelyek, bár alig felfoghatatlanul csekély mértékben, még az én időm futását is módosítják.

Jó ezt tudni, de dolgom nincs vele. Ezzel a beköszöntött új esztendővel van dolgom, és a magam mögött hagyottal, az én életem számára kiszabott idővel, ami most megint a megújulás, a tavasz, a nyár, a fehér felhők és a kék ég ígéretét kínálja ott, a budai hegyek fölött. ■